Бабенко В. В.,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доцент кафедри
кримінального права Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент ***Шармар О. М.***

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ

Політика держави у сфері боротьби зі злочинністю передбачає комплекс заходів, одними з яких є призначення кримінального покарання за вчинене кримінальне правопорушення.

Відповідно до ч. 1 ст. 50 Кримінального кодексу (далі – КК) України покарання, є захід примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає в передбаченому законом обмеженні прав і свобод засудженого [1]. Метою покарання є здійснення кари та виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів, без завдання фізичного болю та приниження людської гідності. Підтримуємо ту позицію науковців, які стверджують, що покарання – це форма і міра відповідальності, у застосуванні якої втілюються й задовольняються інтереси законності, правосуддя, осіб, що потерпіли від злочину, держави й суспільства, а також самого засудженого [2, 67].

Згідно зі ст. 51 КК України до видів покарань належать [1]: 1) штраф; 2) позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу; 3) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю;4) громадські роботи; 5) виправні роботи; 6)службові обмеження для військовослужбовців; 7) конфіскація майна; 8) арешт; 9) обмеження волі; 10) тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців; 11) позбавлення волі на певний строк;12) довічне позбавлення волі. Послідовність розміщення видів покарань базується на критерію суворості покарання і застосовано принцип побудови «від менш суворого до більш суворого покарання». Система покарань є вичерпною: до особи може бути застосовано покарання лише таке, яке міститься в Законі. Також вона має загальнообов'язковий характер, як щодо засуджених, так і щодо правоохоронних органів.

В проєкті нового КК України сформульовано дещо інше визначення покарання, його мети та видів. Стаття 3.1.1 дає розуміння, що покарання – це примусове обмеження у реалізації прав чи свобод людини, що застосовується на підставі цього Кодексу до особи, засудженої обвинувальним вироком суду за вчинення злочину [3].

Відмінністю нової дефініції є те, що покарання в чинному КК України – це захід примусу, а не обмеження прав та свобод людини. Метою покарання в новітньому законодавстві є убезпечення

суспільства шляхом утвердження справедливості, запобігання вчиненню злочинів і спонукання особи до правослухняної поведінки, чого не зазначено в чинному Кодексі.

Згідно зі ст. 3.1.2 видами покарань є лише три види [3]:

1. Штраф. Особливістю є те, що штраф може застосовуватися як додаткове покарання поряд з ув'язненням на певний строк. Призначається це додаткове покарання у випадку злочину, наслідком якого є отримання незаконного доходу, пов'язаного з корупцією, а також умисного злочину, який спричинив значну або тяжку майнову шкоду.

2. Ув'язнення на певний строк. Максимальні строки ув'язнення збільшено – до 30 років (ст. 3.1.5).

3. Довічне ув'язнення. Змінено вік особи, з якого може бути застосовано довічне ув'язнення: яка досягла 21 року, або не старше 70 років на час ухвалення вироку.

Постає питання, чому законодавці зменшили кількість покарань, та куди перенесли решту. Досліджуючи проєкт нового КК України, можна помітити що частину покарань перенесено до кримінально-правових засобів: пробації (ст. 3.4.2), засобів безпеки (ст. 3.6.5) й конфіскації майна та вилучення речі (розділ 3.8).

Власне, до пробації включено контрольні, реінтеграційні та наглядові засоби, що передбачають обмеження у реалізації прав чи свобод людини та застосовуються до особи, засудженої обвинувальним вироком суду за вчинення злочину. Метою засобів пробації є убезпечення суспільства та спонукання особи що вчинила злочин до правослухняної поведінки. Відмінністю засобів пробації від покарання є підстави для застосування: пробація застосовується у випадку відстрочення та невиконання покарання, а також, коли до особи було встановлено високий ризик вчинення нового умисного злочину.

Засоби безпеки – це примусові обмеження у реалізації прав чи свобод людини. Метою засобів безпеки є убезпечення суспільства. Застосовуються вони до особи, засудженої обвинувальним вироком суду за вчинення злочину, або до особи, яка вчинила протиправне діяння, передбачене вітчизняним законодавством. Видами засобів безпеки є: примусова психіатрична допомога, обмежувальні засоби, оприлюднення інформації про особу, яка вчинила злочин. Особливістю є те, що до особи може бути застосовано один або декілька засобів безпеки, незалежно від призначення покарання.

Конфіскація майна – це примусове безоплатне вилученні на користь держави відшкодування шкоди потерпілим, грошей, майнових прав та іншого майна, яке належить засудженій особі на праві власності або перебуває у її законному володінні. Конфіскація застосовується лише до того майна, що безпосередньо стосується злочину: є предметом злочину або доходом від такого предмета, знаряддя або засіб вчинення злочину, використовувалося для фінансування чи матеріального забезпечення вчинення злочину, або використовувалося як винагорода за вчинення злочину.

Вилучення речі – це безоплатне відчуження на користь держави відшкодування шкоди потерпілим, речі, яка не належить засудженій особі на праві власності і не перебуває у її законному володінні, у тому числі речі, вилученої з цивільного обороту. Вилучення стосується речі, якій властиві ознаки майна, перелічені щодо конфіскації майна а також речі, яка була одержана внаслідок вчинення злочину або є доходом від такої речі.

Покарання від інших кримінально-правових засобів відрізняється метою застосування:

– покарання: убезпечення суспільства шляхом утвердження справедливості, запобігання вчиненню злочинів і спонукання особи до правослухняної поведінки (ч. 2 ст. 3.1.1);

– пробація: убезпечення суспільства та спонукання цієї особи до правослухняної поведінки (ч. 1 ст. 3.4.1);

– засоби безпеки: убезпечення суспільства (ч. 1 ст. 3.6.1).

На нашу думку, законодавець виділив покарання від інших кримінально-правових засобів з ціллю відрізнити їх за метою, способами, засобами та підставами застосування. Повертаючись до аналізу чинного законодавства, можна виділити відмінність мети покарання нинішнього КК України та проєкту КК України:

– мета покарання, закріплена в КК України 2001 р. – це передбачене законом обмеження прав і свобод засудженого, виправлення засудженого, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами (ст. 50 ККУ);

– мета покарання, передбачена в проєкті нового Кримінального кодексу України: убезпечення суспільства шляхом утвердження справедливості, запобігання вчиненню злочинів і спонукання особи до правослухняної поведінки (ч. 2 ст. 3.1.1).

Покарання згідно з проєктом нового КК України є в першу чергу убезпеченням суспільства, а не здійсненням кари. На перше місце ставиться не обмеження прав і свобод особи, що вчинила злочин, а убезпечення суспільства від криміногенної обстановки.

Покарання є одним з основних методів боротьби зі злочинністю. Це можна досягнути лише розумним та правильним підбором способів і засобів, їх доцільністю та своєчасністю. Покарання в проєкті нового КК України, спрямоване на досягнення цих цілей та створення безпечного суспільства.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print.

2. Леонов Б. Покарання як засіб запобігання злочинності. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2(40). С. 66–70.

3. Кримінальний кодекс України (проєкт). Контрольний текст від 19.10.2020 URL: https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/10/21/kontrolnyj-proekt-kk-19-10-2020.pdf.